

## Hogyan építsünk nemzeti névteret?

Egy működő példa:  
a cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis<sup>1</sup>

### Bevezető

A komplex adatkapcsolódások létrehozásával kiépülő, az információk magas fokú visszakereshetőségét biztosító szemantikus hálózatok olyan nyelvi (lexikai) adattárak, ontológiák létezését feltételezik, amelyek struktúrája alkalmas a fogalmi relációk leképezésére. Ahhoz, hogy a névterek (névtárak) az entitások és viszonyaik tekintetében minél átfogóbbak legyenek, a szakszerűséget is garantálni képes országos vagy nemzetközi szintű koordinációra van szükség, valamint – ezzel szoros összefüggésben – a megfelelő szervezeti keretek megteremtésére.

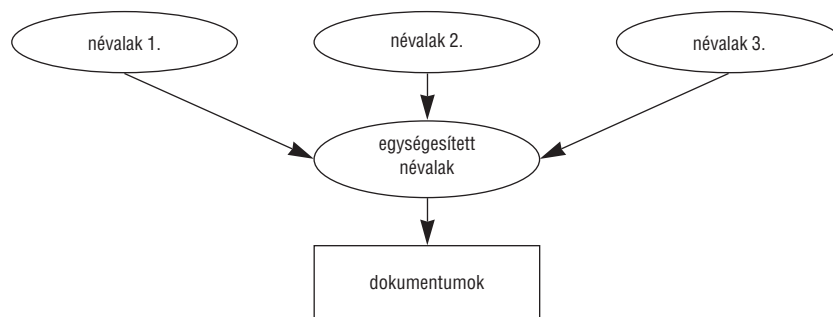
Jó példa a nemzetközi koordinációra az OCLC (Online Computer Library Center) által működtetett VIAF (The Virtual International Authority File = Nemzetközi Virtuális Besorolási Állomány)<sup>2</sup>, amely jelenleg 19 jelentős könyvtár egységesített személynévállományát szolgáltatja, illetve teszi egy közös felületen elérhetővé. Európai szintű kezdeményezés a Linked Heritage projekt<sup>3</sup> keretében kifejlesztett Terminology Management Platform<sup>4</sup>, amely az Europeana számára tervezett eszköz, és a digitális tartalmak szolgáltatóinak nyújt segítséget szabványos tárgyszórendszerek, többnyelvű kontrollált szótárak létrehozásához.

Magyar viszonylatban az Országos Széchényi Könyvtár ambíciói közé tartozik a nemzeti névtér koordinációja. A nemzeti könyvtár, amely személynév-típusú rekordokat szolgáltat a VIAF számára, a megfelelő források és együttműködési lehetőségek felkutatásával igyekszik megoldást találni a névtér-típusú adatállományainak integrálására, egy országos kooperációban épített nemzeti névtér fejlesztésére. Felfogásunk szerint a Magyar Nemzeti Névtér alapját, legfőbb építőelemeit elsősorban azok a könyvtárunk adatbázisaiban található, névtér-jellegű rekordállományok jelentik, amelyek hozzáférési pontokként funkcionálhatnak a közgyűjtemények elektronikus katalógusai, valamint a magyar nemzeti bibliográfiai adatbázis rekordjai számára. Ezek eltérő típusú adatok, jelesül *személynevek*, *testületi nevek*, *földrajzi nevek*, *tárgyszavak* strukturált jegyzékei, amelyekről általánosságban elmondható, hogy valamilyen egységesítési eljárás végtermékei, és különböző (elsősorban bibliográfiai) adatok visszakeresésére szolgálnak. A besorolási rekordok elkészítésekor az OSZK gyakorlata szerint primer és szekunder forrásokat egyaránt használunk. Úgy gondoljuk, hogy egyedülálló állományunk, munkatársainknak a bibliográfiai tevékenységekben szerzett gyakorlata és tapasztalata, a nemzetközi együttműködésekben való jelenlétünk garanciát jelentenek a nemzeti névtér

magas szintű karbantartására, a sokrétű visszakeresés szempontjaiból megfelelő részletességűnek tekinthető utalórendszer kidolgozására.

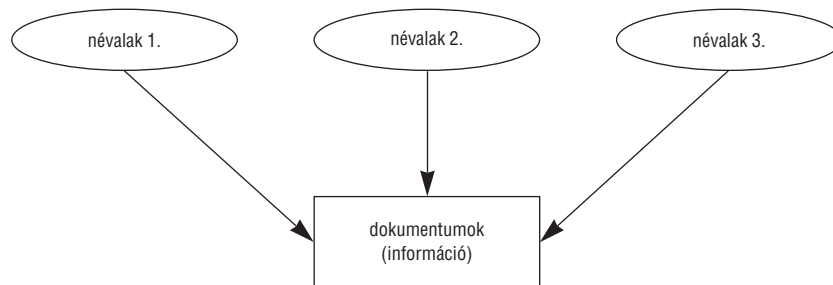
### A szemantikus web felé

A világ könyvtárosai a teauruszok, ontológiák építésével lerakják a szemantikus web alapjait, közelebb visznek minket a jövőhöz, amelyben a keresőkérdések informatikai feldolgozása megközelíti majd a humán értelmezést és válaszadást. A számítógépes világban a könyvtári egységesítés nem a keresett dokumentumok/információk egyetlen, kitéüntetett névalakhoz való rendelését jelenti: az összetartozó fogalmakat (címkéket) *egyedi azonosítók* fogják össze. Személynevek esetén ilyen a *VIAF ID* vagy az – előbbivel szorosan összefüggő – *International Standard Name Identifier (ISNI)*.<sup>5</sup> A névváltozatok azonosítókkal való összekapcsolása a névalakok egyfajta demokratizálódásához vezet, amely kapcsán kérdésként merül fel például, hogy mit kezdjünk a teljes mértékben „szabványtalan” vagy rossz helyesírású változatokkal: rendeljük-e ezeket is hozzá az adott azonosítóhoz a visszakeresetőség támogatása érdekében.



1. ábra. Hagyományos könyvtári utalórendszer

A hagyományos könyvtári utalórendszert (1. ábra) tehát – a fentiek értelmében – új, az adatok komplex kapcsolódásain alapuló megoldások váltják fel, a technika megkerülhetővé teszi az „*egységesített (kitéüntetett) névalakkal való szembeállítás*”, helyette egyenesen a keresett dokumentumhoz, információhoz irányít el (2. ábra).




2. ábra. A névváltozatok korszerű, „demokratikus” kezelése

Az adatkapcsolatok komplexitásában rejlő visszakeresési potenciál az olyan, a szemantikus web felé mutató megoldásokkal is operáló kezdeményezésekben mutatkozik meg, mint amilyen a Francia Nemzeti Könyvtár (Bibliothèque Nationale de France, BnF) *data.bnf.fr* projektje<sup>6</sup>, amely a könyvtár besorolási állományára építve rendezi, csoportosítja egybe az összetartozó forrásokat.

*data.bnf.fr*




**Attila József (1905-1937)**

 Pays : **Hongrie**  
Langue : **hongrois**  
Sexe : masculin  
Naissance : 11-04-1905, Budapest  
Mort : 03-12-1937, Balatonszárszó (Hongrie)  
Biographie : Poète  
A été inscrit à la Sorbonne (1926-1927)

[+ Plus de détails](#)

*data.bnf.fr*  
> Voir les 35 documents au sujet de cet auteur

**Outils**

 Imprimer la page  
 Exporter en PDF  
 Signaler un problème sur la page

**Ressources BnF**

Recherche dans :

Gallica  
Catalogue général  
BnF archives et manuscrits  
CILJ - La Joie par les livres

**Sites extérieurs**

Recherche dans :

Catalogue collectif de France  
Europeana  
OCLC WorldCat  
Sudoc

Cet auteur dans :

VIAF  
Wikipedia

Œuvres les plus étudiées | Ses activités (22 documents) | Autres pages dans data.bnf.fr (2 pages) | Autres ressources

Œuvres les plus étudiées

→ **Éveil**  
Poème de douze strophes de 8 vers chacune. - Traduit par "Éveil" dans les adaptations de Jean Rousselot et d'André Dalmas

→ **Nagyon táj (1936)**  
Dernier recueil de poèmes

Ses activités

▸ Auteur du texte (20) | ▸ Auteur adapté (1) | ▸ Parolier (1)

**Auteur du texte** 20 documents

→ **Complainte tardive poèmes choisis**  
Description matérielle : 158 p.

3. ábra. Egy példa a <http://data.bnf.fr/> oldalról

### A cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis

#### *Kooperáció*

A cseh Nemzeti Besorolási Adatbázis (Databáze národních autorit NK ČR)<sup>7</sup> története 1998-ig nyúlik vissza. Ekkor bocsátotta közre weboldalán a cseh nemzeti könyvtár a mintegy 48 000 tételből álló besorolási állományát (UNIMARC formátumban), valamint kezdeményezett együttműködést egy közös (nemzeti) besorolási adatbázis létrehozására. Ahogy Zdeněk Bartl fogalmazott a témát taglaló, ez idő tájt megjelent cikkében:<sup>8</sup> „*Kooperáció nélkül nem vezet előre út*”.

Az adatbázis létrehozására irányuló kezdeményezés egy, a cseh kulturális tárca által finanszírozott projekt formájában valósult meg. A projekt első szakaszában az együttműködésbe bevontak további könyvtárakat, a második etapban egyéb közgyűjteménytípusokra is kiterjesztették a kooperációt. A végső cél, hogy a közgyűjtemények kötelező módon használják az adatbázist.

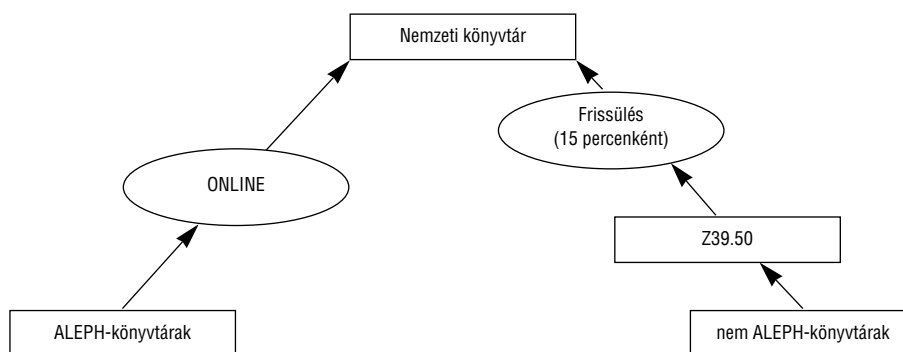
A múzeumoknak, levéltáraknak természetesen módjában áll speciális adatmezőket definiálni besorolási rekordjaikhoz, az adattartalom tekintetében tehát nincs mindenképp teljes átfedés az együttműködő intézmények lokális rekordállományai között. A kötelező „magadatok” azok, amelyeket minden aktív együttműködőnek meg kell adnia, de a gyűjteményspecifikus mezőkben tárolt információt „megtarthatják”.

A Nemzeti Besorolási Adatbázis építésében tevékenyen résztvevő, aktív közgyűjtemények száma jelenleg nagyjából száz körülire tehető, valamint körülbelül ötszáz olyan intézmény van, amely letölti és használja az adatbázis rekordjait. Ha valamely közgyűjtemény szeretne csatlakozni a projekthez, a jelentkezést követően az illetékes munkatársaknak háromnapos tanfolyamon kell részt venniük, amelynek során két napot a MARC21-formátumú feldolgozás módszertanának elsajátításával, egyet pedig a metodika gyakorlatban történő alkalmazásával töltenek el.

#### Workflow

A besorolási rekordok létrehozásának lépései a következők:

1. ellenőrzés a központi adatbázisban (Nemzeti Besorolási Adatbázis);
- 2.1. ha létezik és nem szorul korrekcióra: a könyvtár beemeli a rekordot a saját besorolási állományába;
- 2.2. ha létezik és hibás: a könyvtár speciális mezők (920, 930) használatával jelzi a hibát, és javaslatot tesz a korrekcióra; a COR-mezőben – a rekordtörténet szempontjából fontos – eredeti információ is tárolódik;
- 2.3. ha nincs és cseh szerzőről van szó: a könyvtár a rendelkezésére álló források alapján létrehozza a rekordjavaslatot;
- 2.4. ha nincs és külföldi szerzőről van szó: a könyvtár ellenőrzi az adatot az illetékes nemzeti könyvtári katalógusában, és ez alapján hozza létre a rekordot.



4. ábra. A cseh Nemzeti Besorolási Állomány kooperatív építése

A rekordjavaslatok kezelésére vonatkozó workflow eltér annak függvényében, hogy az adott könyvtár ALEPH-et vagy más integrált könyvtári rendszert használ.

ALEPH-könyvtárak esetén a javaslatokat előbb a helyi revizorok (local supervisor), majd a nemzeti könyvtár személyi besorolási osztályának munkatársai ellenőrzik, míg a nem ALEPH-et használó könyvtárak esetén csak egy ellenőrzés történik (a nemzeti könyvtárban).

Az ALEPH-könyvtárak az IKR saját protokollján keresztül kommunikálnak a központi adatbázissal, míg a többiek egy Z39.50 kliensen keresztül. Ez utóbbi adatbázis-frissítő funkcióval rendelkezik, hasonlóképpen a nemzeti könyvtár által alkalmazott Z39.50 szerverhez, amely 15 percnként küldi el a frissítéseket a központi adatbázisba. (Az ALEPH-nek egyébként van saját, adatbázis-frissítő funkcióval ellátott Z39.50 szervere, de a Cseh Nemzeti Könyvtár nem ezt használja.)

A nemzeti könyvtár minden éjjel publikálja, milyen változások történtek adott napon a Nemzeti Besorolási Állományban, amely alapján a részt vevő közgyűjtemények frissíthetik saját besorolási adatbázisaikat.

#### A MUNKAFOLYAMATOK DEMONSTRÁLÁSA PÉLDAREKORDOKON KERESZTÜL

##### Új besorolási rekord készítése a Nemzeti Besorolási Adatbázisban

1. lépés: a javaslat létrehozása

- a 990-as mezőben található „J-NÁVRH” bejegyzés jelzi, hogy név-típusú javaslatról van szó (NAME-PROPOSAL)
- a 040-es mezőben található „ABA006” a létrehozó könyvtár kódja
- a 906-os mezőben található „ekuc” a létrehozó könyvtáros kódja

```

900 L $$a*J-NÁVRH
001 L vse2012690403
003 L CZ-PrNK
005 L 20120321093640.0
008 L 120321|n|acnnaabn-----n-a|a-----
040 L $$aABA006$$bcze
1001 L $$aClark, Garcia$$7vse2012690403
670 L $$aJeji: Traders versus the state: anthropological approaches to unofficial economies
670 L $$aLC (Names), cit. 21. 3. 2012
670 L $$awww(Indiana University, Bloomington: Gracia Clark), cit. 21. 3. 2012
6780 L $$aAmerická profesorka antropologie.
906 L $$aza20120321$$bekuc
9500 L $$adefinitivní

```

2. lépés: helyi ellenőrzés

- még mindig javaslat-fázisban van a rekord („J-NÁVRH”)
- a 906-os mezőben található „mape” az ellenőrzést elvégző könyvtáros (revizor) kódja (adott esetben egy elírás került javításra a 100-as mezőben)

```

900 L $$aJ-NÁVRH
001 L vse2012690403
003 L CZ-PrNK
005 L 20120322081840.0
008 L 120321|n|acnnaabn-----n-a|a-----
040 L $$aABA006$$bcze

```

1001 L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403  
MORO L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403  
670 L \$\$aJejí: Traders versus the state: anthropological approaches to unofficial economies  
670 L \$\$aLC (Names), cit. 21. 3. 2012  
670 L \$\$awww(Indiana University, Bloomington: Gracia Clark), cit. 21. 3. 2012  
6780 L \$\$aAmerická profesorka antropologie.  
906 L \$\$aza20120321\$\$bekuc  
906 L \$\$aoz20120322\$\$bmape  
9500 L \$\$adefinitivní

### 3. lépés: legfelső szintű (nemzeti könyvtári) ellenőrzés

- megszűnik a rekord javaslat-státusa
- bekerül a rekordba (040-es mező) a jóváhagyást végző nemzeti könyvtár kódja („ABA001”) és – a 906-os mezőbe – a legfelső szintű ellenőrzést végző munkatárs kódja („tone”) (a revizor adott esetben a 678-as mezőt bővítette további életrajzi információkkal)

001 L vse2012690403  
003 L CZ-PrNK  
005 L 20120608090010.0  
008 L 120321|n|acnnaabn—————n-a|a—————  
040 L \$\$aABA006\$\$bcze\$\$dABA001  
1001 L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403  
MORO L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403  
670 L \$\$aJejí: Traders versus the state: anthropological approaches to unofficial economies  
670 L \$\$aLC (Names), cit. 21. 3. 2012  
670 L \$\$awww(Indiana University, Bloomington), cit. 8. 6. 2012\$\$bbiografické údaje  
6780 L \$\$aAmerická profesorka antropologie zaměřená na africké ekonomické systémy, problematiku genderu a rozvoje.  
906 L \$\$aza20120321\$\$bekuc  
906 L \$\$aoz20120322\$\$bmape  
906 L \$\$aop20120608\$\$btone\$\$cBiografická poznámka – doplnění, zdroj – aktualizace  
9500 L \$\$adefinitivní

### A bibliográfiai rekordok összekapcsolása a releváns besorolási rekordokkal

A bibliográfiai rekord az összekapcsolás előtt:

1001 L \$\$aClark, Gracia  
24510 L \$\$aAfrican market women :\$\$seven life stories from Ghana /\$\$cGracia Clark  
260 L \$\$aBloomington ;\$\$aIndianapolis :\$\$bIndiana University Press,\$\$cc2010  
300 L \$\$a265 s. :\$\$bil., mapy ;\$\$c24 cm  
504 L \$\$aIncludes bibliographical references (p. [259]-262) and index.  
65000 L \$\$aWomen, Ashanti\$\$xSocial conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi  
65000 L \$\$aWomen, Ashanti\$\$xEconomic conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi  
65000 L \$\$aWomen, Akan\$\$xSocial conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi  
65000 L \$\$aWomen, Akan\$\$xEconomic conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi  
65000 L \$\$aWomen merchants\$\$zGhana\$\$zKumasi.  
65000 L \$\$aMarket towns\$\$zGhana\$\$zKumasi.  
651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xSocial conditions.

- 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xEconomic conditions.  
 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xPolitics and government.

A bibliográfiai rekord az összekapcsolást követően (a 100-as mező 7-es almezője tartalmazza a besorolási rekord azonosítóját):

- 1001 L \$\$aClark, Gracia\$\$7vse2012690403  
 24510 L \$\$aAfrican market women :\$\$bseven life stories from Ghana /\$\$cGracia Clark  
 260 L \$\$aBloomington ;\$\$aIndianapolis :\$\$bIndiana University Press,\$\$cc2010  
 300 L \$\$a265 s. :\$\$bil., mapy ;\$\$c24 cm  
 504 L \$\$aIncludes bibliographical references (p. [259]-262) and index.  
 65000 L \$\$aWomen, Ashanti\$\$xSocial conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi  
 65000 L \$\$aWomen, Ashanti\$\$xEconomic conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi  
 65000 L \$\$aWomen, Akan\$\$xSocial conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi  
 65000 L \$\$aWomen, Akan\$\$xEconomic conditions.\$\$zGhana\$\$zKumasi  
 65000 L \$\$aWomen merchants\$\$zGhana\$\$zKumasi.  
 65000 L \$\$aMarket towns\$\$zGhana\$\$zKumasi.  
 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xSocial conditions.  
 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xEconomic conditions.  
 651 0 L \$\$aKumasi (Ghana)\$\$xPolitics and government.

#### Besorolási rekordok módosítása

A besorolási rekord a módosítási javaslat fázisában:

- a 990-as mezőben található „J-OPRAVA” bejegyzés jelzi, hogy egy név-típusú rekord módosításáról (javításáról) van szó (NAME-CORRECTION)
- a 040-es mezőben található „ABA013” a módosítást kezdeményező könyvtár kódja
- a 906-os mezőben található „anho” a módosítást kezdeményező könyvtáros kódja
- a 930-as mezőben található módosítások: halálozás dátuma (13. 5. 2012), tudományos fokozat (CSc.) feltüntetése, valamint ezeknek az információknak a forrása (Vodní hospodářství, Numer 6, Volume 62/2012, page 237)

- 900 L \$\$aJ-OPRAVA  
 001 L mzk2010564428  
 003 L CZ-PrNK  
 005 L 20120608084349.0  
 008 L 100311|n|acnnnaabn—————n-a|a—————  
 040 L \$\$aBOA001\$\$bcze\$\$dABA013  
 1001 L \$\$aBartáček, Jan\$\$7mzk2010564428  
 670 L \$\$aMařík, Z. – Bartáček, J. – Juránek, A.: Příručka pro vodní stráž. 1979  
 670 L \$\$awww(Nakladatelství Brázda)\$\$bautoritní forma  
 6780 L \$\$aIng., autor právních předpisů pro vodní hospodářství.  
 9201 L \$\$aBartáček, Jan\$\$dzemř. 2012\$\$7mzk2010564428  
 930 L \$\$1670\$\$aVodní hospodářství, č. 6, roč. 62/2012, s. 237  
 930 L \$\$16780\$\$aZemřel 13. 5. 2012. CSc.  
 906 L \$\$aza20100311\$\$bholeft  
 906 L \$\$ako20100312\$\$bvrbael  
 906 L \$\$ano20120608\$\$banho\$\$cZáhlaví – datum úmrtí, biografická poznámka – doplnění, zdroj – další výskyt  
 9500 L \$\$adefinitivní

A besorolási rekord a módosítási javaslat elfogadását követően:

- megszűnik a rekord javaslat-státusa
- bekerül a rekordba (040-es mező) a jóváhagyást végző nemzeti könyvtár kódja („ABA001”) és – a 906-os mezőbe – a legfelső szintű ellenőrzést végző munkatárs kódja („tone”) (a revizor adott esetben a 930-as mező adatait áthelyezte a releváns adatmezőkbe (100, 670, 678)

001 L mzk2010564428  
003 L CZ-PrNK  
005 L 20120608091113.0  
008 L 100311|n|acnnaabn-----n-a|a-----  
040 L \$\$aBOA001\$\$bcze\$\$dABA013\$\$dABA001  
1001 L \$\$aBartáček, Jan,\$\$dzemř. 2012\$\$7mzk2010564428  
COR L \$\$aBartáček, Jan,\$\$7mzk2010564428\$\$0ZZZ  
670 L \$\$aMařík, Z. – Bartáček, J. – Juránek, A.: Příručka pro vodní stráž. 1979  
670 L \$\$awww(Nakladatelství Brázda)\$\$bautoritní forma  
670 L \$\$aVodní hospodářství, č. 6, roč. 62/2012, s. 237\$\$bdatum úmrtí  
6780 L \$\$aZemřel 13. 5. 2012. Ing., CSc., autor právních předpisů pro vodní hospodářství.  
906 L \$\$aza20100311\$\$bholefr  
906 L \$\$ako20100312\$\$bvrbael  
906 L \$\$ano20120608\$\$banho\$\$cZáhlaví – datum úmrtí, biografická poznámka –  
doplnění, zdroj – další výskyt  
906 L \$\$aoz20120608\$\$btone\$\$cZáhlaví – datum úmrtí, biografická poznámka –  
doplnění, zdroj – další výskyt  
9500 L \$\$adefinitivní

## JEGYZETEK

- 1 A cikkben ismertetett, a cseh Nemzeti Besorolási Adatbázisra vonatkozó információk főként a Zdeněk Bartl, a Cseh Nemzeti Könyvtár Nemzeti Authority Osztályának (Oddělení národních jmenných autorit NK ČR) vezetőjével folytatott beszélgetésből, részint a Martin Vojnarral, a prágai MULTIDATA cég munkatársával folytatott levélváltásokból erednek. A munkafolyamatokat demonstráló példarekordokat Nejedlý Tomáš bocsátotta rendelkezésemre.
- 2 <http://viaf.org/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 3 <http://www.linkedheritage.eu/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 4 <http://www.culture-terminology.org/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 5 A kérdésről bővebben: <http://outgoing.typepad.com/outgoing/2011/07/viaf-and-other-ids.html> (Megtekintve: 2013 június 11.)
- 6 <http://data.bnf.fr/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 7 <http://autority.nkp.cz/> (Megtekintve: 2013 június 14.)
- 8 Bartl, Zdeněk: Jmenné autority Národní knihovny ČR – <http://www.ikaros.cz/jmenne-autority-narodni-knihovny-cr> (Megtekintve: 2013 június 11.)

**Dancs Szabolcs**